

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ

ՀԱՄԱԿԱՐԱԿԱՆ

ԵՒ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ – ԱԶԳԱՅԻՆ

Ա Պ Ա Հ Ո Վ Ե Ա Լ Դ Պ Ր Ո Յ Ք .

Անշուշտ հարկաւոր է միշտ՝ ամեն տեղ եւ ամեն տեսակ բարեգործական՝ բարենպատակ շինութեան հաստատութիւն առաջ՝ կանխաւ խորհել՝ որոնել՝ հնարել եւ ապահով կերպով յատկացնել նոցա համար ըստնիւթականին կարեւորեղած գրամոց կամ եկամտից աղբիւրները թէ՛ ի պէտս կառուցման շինութեանց եւ թէ՛ ի պէտս անտեսական կառավարութեանցն, որպէս զի նպատակին եւ ձեռնարկութեան յաջողութիւնը՝ ապահովութիւնը եւ արդիւնաւորութիւնը յարատեւ լինի՝ եւ աւագի վերայ հիմնուած շինութեան չմանի:

Երբեմն կարելի կ'լինի՝ այս ինքն յաջողուած է եւ կ'յաջողուի՝ առանց կանխաւ ամեն միջոցները խորհելոյ եւ պատրաստելոյ՝ զանազան բարենպատակ շինութեանց ձեռնարկել, զայնս ի գլուխ տանել եւ բաղձացեալ նպատակին եւս ծառայեցնել. այս ընթացքը թէպէտ էլ բնական է, սակայն ընդհանրապէս եւ ընդհանուրի համար երբեք ապահով եւ յարատեւ յաջողութեամբ չկրնար պատկուիլ. մի գործունեայ անձն կարող է այսպիսի ընթացքով հաղիւ հաղ յաջողել, իսկ նորա յաջորդը կամ այլք անձեռնհաս կը գտնուին եւ գործը կը-

խանգարուի եւ կամ խաղառ կ'իստիանուի:

Սոցա հետ ի միասին՝ այսպիսի ձեռնարկութեանց ժամանակ նաեւ միշտ նկատել պէտք է՝ թէ ո՞վ է հիմնարկող հաստատողն, ո՞ր եւ ո՞ր ազգի կամ ժողովրդեան համար:

Առհասարակ ամեն ձեռնարկութեանց յարատեւ յաջողութեան համար ապահով միջոցն է՝ կանխաւ խորհել՝ գտնել եւ յատկացնել թէ՛ ըստնիւթականին եւ թէ՛ ըստ ամենայնի կարեւոր եղած գումարները եւ եկամուտները, եւ այնպէս սկսանիլ եւ շարունակել մտադրեալ ձեռնարկութիւնը: Սակայն դայս Հայոց համար խորհելով եւ կշռելով՝ եթէ ամեն ժամանակ՝ ամեն տեղ եւ ամեն գործոց համար յատկանոն բռնել անհրաժեշտ լինի, շատ սակաւ կ'պատահի՝ որ բարենպատակ ձեռնարկութիւնք եւ հաստատութիւնք հիմնուին՝ միշտ սպասելով՝ զի կանխաւ նիւթական ամեն կարեւորութիւնքը եւ միջոցները պատրաստուին եւ ապահովուին: Այլ խնդիր է՝ եթէ եղակի հարուստ անձերէն մինը խորհի եւ գործէ, կամ քաղաքական իշխանութիւն ունեցող մի հզօր մարմին խորհի եւ գործէ, եւ կամ գոնէ ձեռնարկունեքուն ջանկցի: Բայց դարձեալ հեշտ է խմանալ, որ այս միջոցը ինչպէս ամեն ազգաց եւ տեղեաց համար՝ նոյնպէս Հայոց համար ընդհանրապէս անկարելի է, վասն զի ամեն ազգի մէջ եւ ամեն տեղում՝ ինչպէս նաեւ Հայոց մէջ՝ եղակի հարուստներ՝ քաղաքական իշխանութիւնք չկան, իսկ այլոց մէջ գտնուածները մի ազգի հա-

մար են. ուրեմն չունեցողները ի՞նչ պէտք է անեն. — Մասնաւորեմք:

Երբ գործադիր պարտաւորութիւնը եւ իշխանութիւնը միայն եկեղեցական վարչութեան կրօնական եւ բարոյական զօրութեան վերայ հիմնուած է, այսպիսի ձեռնարկութեանց յաջողութեան եւ ապահովութեան համար կրմնայ միակ միջոց մի՛ այն է Ազգային հանգանակութիւնը, որ թէեւ դարձեալ բոլորովին ապահով եւ յուսալի միջոց չէ, բայց հպատակ ազգաց համար՝ միւս միջոցներէն նախագաս պիտի համարուի եւ է. Ասել կամիմք, զի երբ զօ. Հայք հըպատակ ազգ են, ունին միայն էկեղեցական — ազգային իշխանութիւն եւ վարչութիւն, եւ այս իշխանութեան զօրութիւնը կեդրոնացած է ընկ կրօնական — բարոյականի վերայ, միանգամայն կաճաւ ազգային հանգանակութեան միջոցը ունին ամեն ազգային եւ եկեղեցական ձեռնարկութեանց համար, բայց սակայն Հայոց համար երբ այս կամաւոր հանգանակութեան խնդիրը մի որոշ սահման եւ ոյժ չունենար՝ դարձեալ մի անհանոն եւ տկար միջոց կհամարուի: Ենթադրելով նաեւ զի ի Հայս բաւական հարուստներ կան, բայց կշռելով ամենուն եւս ցրուած լինիլը, ամենուն գաղափարներուն միանման եւ մի ուղղութեամբ չլինիլը, Հայոց ազգի բաղմացրիւ վիճակը, Ազգի եւ եկեղեցւոյ կարօտութեանց խիստ շատ՝ բազմաթիւ՝ բաղմատեսակ եւ առհասարակ ամեն տեղ ազգի լինիլը խորին ուշադրութեամբ երեւակայելով, ինչպէս նաեւ եթէ միշտ հարուստներուն զիմեւ հարկ լինի՝ ա-

մենը ձեռնհաս չկրնար լինելը կամ թէ բաղմաց գուցէ չափազանց ձանձրութեանց սլառաւ տրուելիքը եւ զգացմանց վիրաւորուելիքը կշռելով, պարզապէս եւ շատ հեշտ կարելի է հետագայ եզրակացութեան եւ համոզման մէջ կանգ առնուլ, զի ձեռք առնելով վասն մեր միակ եւ ամենապահով միջոցը եղող ազգային հանգանակութիւնը՝ որ Հայոց համար գլխաւոր նեցուկ եւ ծայրագոյն միջոց կրնայ համարուիլ, դարձեալ անկարելի է ամեն ձեռնարկութեանց մէջ յաջողութիւն եւ ապահովութիւն գրտնել յուսալ, վասն զի միշտ պէտք է յիշել եւ կրկնել՝ որ կարօտութիւնքը անչափ եւ ծանրակշիռ են, մեր ազգը ամեն տեղ ցրուած է եւ մասնաւոր ուր որ մեր եղբարք բնակուած են՝ գոնէ ըստ մեծի մասին բաղմաթիւ քանակութեամբ կեդրոնացած չեն, այլ յաւէտ փոքրիկ եւ տկար խումբերով ցամաքիւ բնակուած են, որով թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս միացեալ զօրութիւն ամեն տեղ կամ գէթ շատ տեղ չեն կարող կազմել:

Այսպիսի վիճակում պէ՞տք է սպասել՝ որպէս զի բարենպաստ ձեռնարկութեանց համար միշտ եւ ամեն տեղ ընդհանուր ազգային հանգանակութիւն բացուի, դրամ հաւաքուի եւ այնպէս գործ տեսնուի: — Ամեն բանագէտ անձն ինքնին կհասկանայ՝ զի մեր վիճակ չներեր սպասել:

Վասն զի ամեն տեղ մեր Ազգի եւ եկեղեցւոյ գլխաւոր կարօտութիւնքը կը բաղկանան եկեղեցիներ եւ դպրոցներ հաստատելոյ եւ զայնս կառավարելոյ

խնդիրներէն, եւ եթէ դրամոց պակասութիւնքը նկատելով եւ պատճառելով՝ երբէք չձեռնարկեմք եւ սպասեմք, կնշանակէ որ երբէք մի գործոյ եւս չպիտի սկսանիմք կամ չեմք կարող յոյս ունենալ՝ որ երբ եւ իցէ կարող եմք այս կամ այն բարենպատակ ձեռնարկութեան սկսանիլ եւ յաջողութիւն գտնել:

Ի ներկայիս շատ տեղ ունիմք բարեգործական շատ հաստատութիւնք՝ եկեղեցիներ, դպրոցներ, վանք եւ հիւանդանոցներ եւլն, ի սոցանէ քանի՞ հատին համար կարող եմք ապացուցանել՝ որ մեր նախնիք նոցա համար կարեւոր եղած նիւթական պէտքերը եւ ապահովութիւնքը կանխաւ պատրաստեցին եւ այնպէս ի գործ ձեռնարկեցին: Եթէ գէթ 3-4 հատի համար կարողանամք ապացուցանել, մնացելոց համար երբէք չեմք կարող ապացուցանել, մանաւանդ զի կրնամք տեղեկանալ՝ որ ոմանք հետզհետէ նպաստներ ստանալով շինուած են եւ դրամական ազբիւրներ յատկացուցած, իսկ բազումք մինչեւ ցայսօր ժողովրդեան կամաւոր նուիրաբերութեամբք տարեկանն ապաստներ ընդունելով՝ իւրեանց գոյութիւնքը պահած են, եւ կոտեսնեմք շատ եկեղեցիներ՝ որ իւրեանց եկամուտներով դպրոցաց եւս կ'օգնեն: Եւ եթէ կանխաւ պատրաստելոյ եւ ապահովելոյ համար սպասել հարկ լինէր, ուրեմն վերեւ յիշուած հաստատութիւններէն այսօր քանի հատը ի պատրաստի կ'ունենայինք, եւ — յօգուածոյս բուն նպատակին համաձայն՝ համառօտագոյն

տեսութեամբ — մասնաւորելով դպրոցաց կենսական եւ նուիրական խնդիրը՝ եւ եթէ ամեն տեղ դպրոցներ չունենայինք եւ չհաստատեինք, հապա՞հ՝ եւ ի՞նչպէս պիտի աւանդէինք Հայոց լեզուն եւ կրօնը եւ եկեղեցական — ազգային եւ այլ գիտելիքները: Մանաւանդ զի մեր Ազգի մէջ տեսնուած մի ընդհանուր օրովսութիւնը կնկատեմք՝ որ ամեն տեսակ բարենպատակ ձեռնարկութեանց կանխաւ նպաստել կ'փութաւրանայ, բայց երբ արդիւնքը կ'ոտեսնեն՝ ոչինչ գրեթէ չեն խնայեր: — Սորա համար ապացոյցներ եւ բացատրուելիք պատճառներ խիստ շատ կան: — Շատ երկար կ'լինի եթէ բացատրեմք թէ որքան դժուարութիւնք կան ժողովրդական կամաւոր հանդանակութիւններ բանալով՝ կանխաւ գումարները եւ ազբիւրները պատրաստել մտադրեալ բարեգործական հաստատութիւնքը ապահովելոյ եւ ամեն ձեռնարկութեանց սկսանելոյ համար:

Ի վերայ այսր ամենայնի՝ պէտք է միշտ մեծ եռանդով քանալ եւ տարածել մեր ժողովրդեան եւ Ազգի մէջ այն համոզումը՝ որ ամեն բանի համար կանխաւ նիւթական ապահովութիւնը ձեռք բերուի եւ ապա ի գործ ձեռնարկուի, բայց մինչեւ որ այս իղձը եւ սկզբունքը ընդհանրանայ՝ — եւ չեմք կարող ճիշտ գիտնալ՝ թէ որքան ժամանակում կը յաջողիլի — Հայոցս համար ընդհանուր տեսութեամբ առ այժմ՝ աւելի ուրիշ ապահով միջոց չկայ կանխաւ ապահովեալ ինչպէս ուրիշ բարենպատակ հիմնարկութիւններ՝ նոյնպէս մանաւանդ

եկեղեցական — ազգային դպրոցներ ու-
նենալոյ համար, եւ պէտք է որ ըստ
նախնական սովորութեան շարունա-
կուի*):

Վ. Ե. Մ.

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ՃԵՆՇՊԵՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԵՏԵՍՏԵՆՈՒԹԵՐ:

Գ. Ը. ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԻՑ ՀԱՆԱԾ:

1842 թ. 12 ՕԿՏՈՏՈՒՐ:

ՄԱՂԱՐԹՈՒ ՆԱԽԱՎԿԱՅԻ ՎԱՆՔՈՒՄԵՐ:

(Ե-Դ-Դ-Դ-Դ-Դ-Դ)

Եւրոյ զոր մի և նոյն տիրացուն Սար-
տիրոս անուն եկաւ թէ, սրբազանը ողջոյն

(*) Այս առթիւ հարկ է անկեղծութեամբ եւ զո-
հութեամբ նկատելով ճշմարիտը խոստովանել, եւ նոյն
խիղ վերջին քսան տարուայ ազգային վիճակը կշռե-
լով՝ ընդհանրապէս կտեսնեմք, զի քառական մեծ եւ
միսիւթարական բարեփոխութիւնք եղած են եւ կըլի-
նին զրեւել, ամեն տեղ ինչպէս ազգային գործոց եւ
վարչական կազմութեան՝ նոյնպէս բարենպատակ
մեղմարկութեանց հաստատութեանց եւ դպրոցաց
խնդրոց մէջ, եւ սակաւ բացառութիւնք ի մի կողմ
ղնելով՝ պարզապէս կտեսնեմք՝ զի տակաւ առ տա-
կաւ՝ բայց միշտ դէպ ի բարին եւ ի յառաջողէմ
զարգացումն մեծ ջանք եւ բաւական յաջողութիւն
եղած է, եւ եթէ անփորձ անմիւրք եւ օտարադրօնք
ղիմակաւորներ չյաճախէին՝ անշուշտ աւելի մեծ
բարեփոխութիւններ եւ միսիւթարական մեղմարկու-
թիւններ կերեւէին: Ինչ եւ իցէ, քառական է որ յա-
րատեմ՝ անվիատ եւ անխոնջ ջանք եւ ճիգ թափուի,
եւ ի հարկէ՝ Աստուծոյ յաջողութեամբ հետզհետէ
աւելի լաւ արդիւնքներ կտեսնուին եւ պիտի տես-
նուին:

ուղարկեց, առողջութիւնդ հարցրեց և
հրամայեց զաս վանքը:

Ղանացի եւ վանքն, երկար ժամանակ մը
նացի առաջնորդի մօտ, երկար զրոյցներ
զանազան առարկաների վերայ անելէն յե-
տոյ հարցրեց, ի՞նչ է նպատակս, մնա՞լ
անդէն, թէ՛ գնա՞լ:

Պատասխանեցի, եւ ինքս եւս զեռ ևս չեմ
վճռած, այսու ամենայնիւ եթէ կը ներէիք՝
կը մնայի վանքումը, ըստ որում մտադիր եմ
անապատական կեանք վարել այսուհետեւ:

Սրբազանը ընդմիջելով խօսքս, քմծի-
ծաղ կցեց. եւ շատ ուրախ կըլնէի՝ որ
այդպէս ջերմեւանդութեամբ ցանկանում
եւ ապաշխարել, մանաւանդ սուրբ պար-
տաւորութիւն է ինձ մի մոլորեալ ոչխարը
ուղիղ ճանապարհ առաջնորդել, բայց
որդի՞ . . . բայց ժամանակս դառն է, երկիւղ
եմ կրում վաղը, միւս օրը չորս կողմի
մահամտականները լսեն քո ո՞վ լինելն, էն
ժամանակն մեծամեծ վնասներ հառցնեն
մեզ, և հաւաստի եմ, որ դու ևս չհամա-
ձայնիս քո պատճառաւ մեք վնասներ կը-
րենք, մեր հացն ազգի հացն է, ի՞նչ կը
պակասի վանքէն՝ եթէ մի անձն աւելի լինի
կամ պակաս . . . :

Ուրեմն, պատասխանեցի, ուրեմն սրբա-
զան, ինձ ճանապարհ ցոյց տուր, եւ էս
տեղրանք պանդուխտ եմ, օտարական եմ
և անտեղեակ ամենայնի, ասան աղաչեմ,
ո՞ւր ապաքէն գնամ և ո՞ր տեղ կարելի է
ինձ դադար առնուլ, հանդիստ մնալ և
հանգիստ թողնել զիս պաշտպանողները:

Սրբազանը մտատանջութեամբ վայրկե-
նական լռութենէն յետոյ, աւելացրեց տար-
տամ համակրութեամբ, որդի, ամենայն
բանը պէտք է համեմատ ժամանակին կա-